

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1919 kl. 5 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning i syfte att något högre läroverk måtte förläggas på landet och anordnas efter visst ändrat system.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 112, har herr *Bergman* med instämmande i motionens syfte av herr *Hellberg*, hemställt, att riksdagen ville för sin del hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående önskvärdheten och möjligheten att vid förestående omdaning av vårt undervisningsväsen något högre läroverk kunde förläggas på landet och anordnas efter det i England av en mängd högt ansedda skolor praktiserade system, som i motionen antytts, ävensom att ett sådant läroverk finge karaktären av elitskola med företräde för av staten understödda obemedlade lärjungar med ovanligt framstående studieanlag men med tillträde även för betalande elever under förutsättning av samma kvalitet med avseende på studiebegåvningen.

Motionen.

I avsende å motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i föreskriven ordning inhämtat yttrande över motionen från läroverksöverstyrelsen, varjämte efter därom gjord anhållan generaldirektören och chefen för skolöverstyrelsen *B. J:son Bergqvist* till utskottet inkommit med yttrande i ämnet; och äro nämnda yttranden såsom bilagor fogade vid utskottets utlåtande.

*Infordrade
yttrande.*

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 12 saml. 1 avd. 14 häft. (Nr 15.)

Utskottet.

Utskottet vill väl icke förneka att vissa av de utav motionären framförda synpunkter äro värda beaktande. Vid en skola av nu föreslagna art förefinnas givetvis goda förutsättningar för en allsidig utbildning av där inskrivna lärjungar, särskilt i fysiskt och moraliskt hänseende. De nu existerande privata läroanstalterna av ifrågavarande slag hava, såsom av läroverksöverstyrelsen framhållits, arbetat med stigande framgång och lämnat goda resultat i undervisnings- och uppfostringshänseende.

Mot genomförandet av det förslag, som nu föreligger till omprövning, torde emellertid åtskilliga berättigade anmärkningar kunna göras. Motionären avser att vid ifrågavarande skola skall beredas rum i första hand för obemedlade, som på grund av ovanligt framstående anlag finge åtnjuta statshjälp för hela sin utbildning, men därjämte stå öppet för betalande lärjungar av samma höga höga kvalitet i avseende på studieanlag. Det synes uppenbart, att den föreslagna skolformen skulle ställa sig synnerligen dyrbar icke blott vid själva organisationen, byggnaders uppförande eller iordningställande, ordnande av provianteringsfrågan, sjukvård m. m. utan även genom de alldeles särskilda utgifter, vilka äro förknippade med en skola i förening med internat sådan som motionären tänkt sig. Visserligen föreligger den möjligheten, att för de betalande eleverna fastställas avgifter, som skulle åtminstone delvis täcka kostnaden jämväl för av staten insatta frielever. Men det synes utskottet att en dylik anordning ur pedagogisk och social synpunkt knappast skulle vara tillräddig.

Klart är, att om ett statens läroverk av nu ifrågavarande slag skall kunna fylla sin uppgift, lärarne måste utses med synnerlig omsorg. Utskottet fruktar för att härutinnan svårigheter skulle yppa sig. Det torde nämligen icke kunna förväntas, att en skola på landsbygden, isolerad från den miljö i vilken lärarne eljest verka, skulle locka de största lärarförmågorna att länge kvarstanna. Täta lärarombyten skulle uppenbarligen vara till mycken skada för skolans verksamhet, särskilt i vad densamma vore avsedd att ersätta hemmens omvårdnad av de unga.

Av generaldirektör B. J:son Bergqvists i ärendet avgivna yttrande framgår, att den av Kungl. Maj:t den 31 december 1918 tillsatta skolkommissionen även utan yttre anmaning torde finna sig böra upptaga den föreliggande frågan till övervägande i sammanhang med sitt övriga arbete. Vid sådant förhållande läser någon riksdagens skrivelse i ämnet icke erfordras och ej heller vara tillräddig, då det icke kan vara lämpligt, att riksdagen i frågans nuvarande outredda läge genom uttalande

av vissa önskemål lämnar riktlinjer uti ifrågavarande hänseende för utredningsarbetet.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 maj 1919.

På utskottets vägnar:

TH. BORELL.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Borell*, *Bergman*, *Schyller*, *Lillienau*, *Gullberg*, *Stenberg* och *Dalberg*.

Reservation

av herrar *Bergman*, *Gullberg* och *Dalberg*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Utskottet anser i likhet med läroverksöverstyrelsen, som tillstyrkt motionen, och på de grunder, som anförts dels av motionären, dels i nämnda överstyrelses utlåtande, det uppslag som i motionen givits vara av det intresse, att det förtjänar ett allvarligt beaktande. I de riktlinier för den nyligen tillsatta skolkommissionen, som uppdragits i statsrådsprotokollet av den 31 sistlidne december, finns emellertid intet som angiver, att denna sak skulle varit avsedd att ingå i utredningen, och när i generaldirektör Bergqvists yttrande om nu föreliggande motion antydes, att saken är av den betydelse, att kommissionen bör upptaga den till behandling, är detta yttrande uppenbarligen föranlett därav att motionären just riktat uppmärksamheten på saken. Då motionärens yrkande, såsom av motionen framgår, icke innebär, att riksdagen skulle på sakens nuvarande stadium göra ett positivt uttalande till förmån för upprättande av en sådan läroanstalt som den i motionen omnämnda, utan uttryckligen framhåller, att en eventuell utredning borde omfatta —

utan prejudicierande förbindelse — både frågan om önskvärdheten och om den ekonomiska möjligheten av ett förverkligande av ifrågavarande tanke, finner sig utskottet kunna tillstyrka den begärda utredningen, så mycket hellre som inga nämnvärda extra kostnader därav behöva föranledas, om uppdraget gives icke åt någon ny kommitté utan åt den för saken väl kvalificerade, av Kungl. Maj:t den 31 december 1918 tillsatta skolkommissionen.

Till denna kommission hänvisades nyligen av första kammaren den inom kammaren väckta motionen angående undervisning i vad motionären kallade levnadsvett och humanitet, ehuru denna motion till och med var avstyrkt av de hörda sakkunniga myndigheterna. Det förefaller då ganska rimligt att denna nu föreliggande motion, som dock av ingen myndighet avstyrkts och av den närmast sakkunniga, kungl. läroverksöverstyrelsen, blivit positivt tillstyrkt får röna samma välvilja.

För den händelse, att utredningen skulle utmyнна i ett principiellt tillstyrkande av idén, torde med hänsyn till kostnadsfrågan kunna erinras, dels att ett större antal elever finge betala en avgift som utgjorde full ersättning för den på dem belöpande utgiften, dels att den kommun, där skolan komme att förläggas, måhända kunde åtminstone delvis bestrida viss lokalkostnad, dels slutligen att vid den förestående omorganisationen av vårt högre skolväsen vissa indragningar torde komma att äga rum. Det är under sådana förhållanden möjligt, att kostnaden för en ny läroanstalt av i motionen ifrågasatt typ helt eller delvis kunde bestridas — utom genom inflytande avgifter av fullt betalande elever — även genom sådana frigjorda medel, som förut avsetts för andra läroverksbehov. Allt detta bör givetvis komma under överbägande vid en blivande utredning, som även av denna anledning lämpligast bör anförtros åt den nu sittande skolkommissionen.

Utskottet får därför föreslå,

att första kammaren måtte med anledning av den föreliggande motionen hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte genom den under den 31 december 1918 tillsatta skolkommissionen låta utreda önskvärdheten och möjligheten att vid förestående omdaning av vårt undervisningsväsen något högre läroverk förläggas på landet och anordnas efter det i England av en mängd högt ansedda skolor praktiserade system, som i motionen antydes, ävensom att ett sådant läroverk finge karaktären av elitskola med företräde för visst

antal av staten understödda obemedlade lärjungar med ovanligt framstående studieanlag, men med tillträde även för betalande elever under förutsättning av samma kvalitet med avseende på studiebegåvningen».

Bil. 1.

Till Första kammarens första tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss har Kungl. Maj:t anbefallt Läroverksöverstyrelsen att skyndsamt inkomma med yttrande över den till Första kammarens första tillfälliga utskott hänvisade motionen nr 112 angående åvägabringande av utredning i syfte att något högre läroverk måtte förläggas på landet och anordnas efter visst ändrat system. Till åtydning härav får Överstyrelsen anföra följande:

Motionären framhåller till en början de svårigheter i ekonomiskt avseende, med vilka obemedlade lärjungar hava att kämpa under studietiden och betonar vikten av att genom statens försorg tillfälle beredes för de mera betydande begåvningarna, oberoende av vilken samhällsklass de tillhöra, att bliva delaktiga av den högre bildningen. Jämväl Överstyrelsen finner de anförda omständigheterna värda allt beaktande, och i likhet med motionären anser Överstyrelsen det ligga i statens intresse att på lämpligt sätt underlätta tillträdet till våra undervisningsanstalter och göra dem tillgängliga för bredare lager av vårt folk. Såsom ett steg i denna riktning betecknar motionären med rätta sislidna lagtima riksdags beslut att bevilja ett anslag av 100,000 kronor till studielån för obemedlade. I detta sammanhang vill Överstyrelsen erinra om de i gällande läroverksstadga § 221 lämnade föreskrifter angående befrielse från eller nedsättning i fastställda skolavgifter. Enligt mom. 2 b. av berörda paragraf skall obemedlad lärjunge, som visat fallenhet för studier och ådagalagt flit och gott uppförande, helt och hållet befrias från terminsavgifter till statsverket och dessutom kunna befrias från de till biblioteks- och materielkassan samt till byggnadsfonden ingående terminsavgifter. Likaså föreskrives, att den, som är mindre bemedlad, skall erlægga hälften av terminsavgiften till statsverket och dessutom kan befrias från endera av nyssnämnda avgifter till läroverkets kassor. Därjämte torde böra erinras om de donationsmedel och stipendier, som under tidernas lopp tillfallit läroverken i vårt land, och vilka till avsevärd del av vederbörande givare anslagits till understöd åt obemedlade studerande, som visat håg och fallenhet för studier. En synnerligen betydelsefull insats i förevarande avseende göres även av den s. k. Cedergrenska uppfostringsfonden, som i stor utsträckning bereder begåvade manliga och kvinnliga lärjungar kostnadsfri utbildning för skilda levnadsbanor.

Om sålunda redan nu åtskilligt åtgjorts för att underlätta möjligheterna för obemedlade studerande att besöka de allmänna läroverken, torde det icke kunna förnekas, att starka skäl finnas för det yrkande på kraftigare inskridande från det allmänna sida till förmån för medellösa begåvade lärjungars uppfostran, vilket tagit sig uttryck i före-

liggande motion. De lättnader, som kunna beredas meddellösa lärjungar genom lindring i skolavgifter eller pekuniärt understöd i en eller annan form, kunna visserligen vara till avsevärd hjälp för deras framkomst på studiebanan och i åtskilliga fall vara tillfyllest för detta ändamål. Detta gäller dock endast under förutsättning, att hemmen kunna påtaga sig den större delen av det ekonomiska ansvaret för den unges skolstudier. I de många fall, då detta icke är möjligt, kräves ett väsentligen effektivare understöd, än vad som kan lämnas genom ovannämnda olika understödsformer. Här skulle en läroanstalt av den art, som motionären tänkt sig, ha en viktig uppgift att fylla, då den under en lämplig form kunde helt och hållet övertaga omsorgen om meddellösa lärjungars underhåll och skolundervisning.

Motionären föreslår därför en utredning, huruvida icke i samband med den förestående nydaningen av vårt undervisningsväsen åtminstone ett statsläroverk kunde förläggas på landet, helt eller delvis förenat med internat under lärares ledning. Detta läroverk skulle enligt motionärens mening bereda rum i främsta rummet för obemedlade elever, som på grund av ovanligt framstående anlag finge åtnjuta statshjälp för hela sin utbildning, men därjämte stå öppet för betalande lärjungar av samma höga kvalité i avseende på studieanlag. Förutom den i motionen omnämnda Lundsbergs skola, som grundades av grosshandlaren William Olsson år 1896 å egendomen Lundsberg i Värmland, finnes för närvarande i verksamhet ännu en under Överstyrelsens inseende stående läroanstalt, anordnad efter ett slags Lundsbergssystem, nämligen helpensionen Tyringe. Lundsbergs skola, som ställdes under Överstyrelsens inseende från och med år 1905, är ett fullständigt läroverk med både real- och latingymnasium och mottager manliga lärjungar från och med andra klassen, vilken är skolans lägsta. Statsanslag erhöi denna läroanstalt första gången för år 1908, och under perioden 1916—1918 har detta anslag utgått med 15,450 kronor årligen. Helpensionen Tyringe är belägen vid Hindås, började sin verksamhet läsåret 1909—1910 och ställdes under Överstyrelsens inseende första gången genom nådigt brev den 30 maj 1913. Enligt särskilda resolutioner medför avgångsbetyg från läroanstalten samma rättigheter och förmåner som motsvarande betyg från statens normalskola för flickor i Stockholm. Båda dessa skolor hava satt som sitt mål att allsidigt söka utbilda sina lärjungars intellektuella, moraliska och fysiska krafter och anlag, och genom sin karaktär av helpension hava de dessutom behjärtat den rent uppfostrande sidan av denna verksamhet. Slutligen torde böra omnämnas den enligt samma princip grundade Åsgårds skolkoloni i närheten av Östersund i Jämtland. Åsgårds skolkoloni öppnades den 16 juli 1906 och är avsedd för välartade, normalt begåvade gossar, som redan genomgått realskolans två första klasser eller fullständig folkskola. Dess ändamål är att jämte vanlig skolundervisning giva sina lärjungar praktisk utbildning, fysisk fostran och karaktärsdanning. Denna skola, som från och med år 1914 ställdes under Överstyrelsens inseende, har emellertid på grund av den rådande dyrtiden tillsvidare måst nedlägga sin verksamhet.

De nu existerande läroanstalterna av ifrågavarande slag hava arbetat med stigande framgång, och Överstyrelsen kan för sin del vitsorda de i det hela goda resultat, som i undervisnings- och uppfostringsavseende vid dem uppnåtts. Givet är emellertid, att från budgetsynpunkt upprättande av statsläroverk av nu ifrågasatt slag, bortsett från svårörliga lokalfrågor, skulle medföra en avsevärd ökning av det till de allmänna läroverken utgående anslaget, och enligt Överstyrelsens mening torde det kunna ifrågasättas, huruvida icke det av motionären åsyftade målet att verksamt befordra begåvade meddellösa lärjungars framkomst på studiebanan skulle kunna ernås på annan för staten

mindre kostsam väg. Då Överstyrelsen emellertid anser en närmare utredning av frågan vara av bestämt intresse, har Överstyrelsen för sin del all anledning att tillstyrka bifall till nu föreliggande motion.

Stockholm den 27 februari 1919.

AUG. FALK.

Gustaf Brunnberg.

Bilaga 2.

Till Första Kammarens första tillfälliga utskott.

I skrivelse den 4 februari 1919 har utskottet anmodat mig att till utskottet inkomma med yttrande över en i första kammaren väckt och till utskottet för förberedande behandling hänvisad motion, nr 112, om åvägabringande av utredning i syfte att något högre läroverk måtte förläggas på landet och anordnas efter visst ändrat system.

Med anledning härav får jag vördsamt anföra följande.

Den i motionen avhandlade frågan synes mig vara av den natur, att den av Kungl. Maj:t den 31 december 1918 tillsatta skolkommissionen även utan yttre anmaning torde finna sig böra upptaga densamma till övervägande i sammanhang med sitt övriga arbete. Vid sådant förhållande och då jag själv är ledamot av sagda kommission, har jag, för att icke föregripa frågans behandling inom skolkommissionen, ansett mig böra för närvarande avstå från ett närmare ingående på densamma samt i detta sammanhang inskränka mig till att påpeka, hurusom den föreliggande frågan är förtjänt av uppmärksamhet redan därför, att den står i nära sammanhang med vissa mera allmänna spörsmål angående vår ungdoms sedliga och fysiska uppfostran, vilka hos oss enligt min mening hittills ej tillräckligt blivit beaktade.

Stockholm den 21 februari 1919.

B. J:son Bergqvist.